

ПРОБЛЕМА ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ЯЛОВИЧИНИ ТА ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Паламарчук Т.М., Державна Агроекологічна Академія України

Житомирщина – одна з найбільш постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС областей України. Її загальна земельна площа складає 2983 тис. га, з яких 1595 тис. га займають сільськогосподарські угіддя. Площа ріллі складає 1104 тис. га, або 69% до площі сільськогосподарських угідь, родючість якої становить 49 бал.

Аварія на Чорнобильській АЕС в 1986 році завдала надзвичайно велику екологічну та економічну шкоду Житомирській області. Кожний сьомий, хто постраждав внаслідок Чорнобильської катастрофи – житель Житомирщини. Забрудненість території районів становить 53.8%. Вилучено із обігу у зв'язку з радіоактивним забрудненням 63.6 тис. га сільсько-

господарських угідь області.

Згідно даних статистичної звітності на радіоактивно забрудненій території на 1 січня 1999 року розташовано 703 населені пункти. Чисельність населення зони радіоактивного забруднення на цей період складала 386.3 тис. чол.

Внаслідок катастрофи значні негативні зміни сталися в демографічній ситуації. В радіаційно забруднених районах відбувається значне скорочення населення, яке пов'язане з переселенням людей в інші населені пункти. Так, протягом 1998 р. з цих районів по обов'язковому переселенню виїхало 775 чол., близько 65% переселенців з другої зони, а саме Народицького району. Починаючи з 1990 р. в досліджуваному регіоні відбувається процес природного скорочення населення. Найстрімкішими темпами чисельність народжених по цих регіонах скорочувалась в 1986-1990рр. – на 25%, кількість смертей за цей період зросла на 10%.

В районах, що зазнали радіаційного забруднення, відбувається постійний процес "старіння" населення. Особи старше працездатного віку складають до 30%.

Наслідки аварії значно ускладнили й без того непросту ситуацію в економіці сільсько-го господарства постраждалих районів. За час, що минув після аварії, валова продукція в суспільному секторі радіоактивно забруднених районів зменшилась майже на 69%, її питома вага в області становила в 1998 році 31.7%.

Особливої гостроти в зоні радіаційного забруднення набула проблема забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування. Господарствам, на території яких не заборонено сільськогосподарське виробництво, науковцями рекомендовано перепрофілювати свою спеціалізацію з молочного на м'ясний напрямок продуктивності великої рогатої худоби.

В Програмі розвитку м'ясного скотарства до 2005 року передбачається збільшення виробництва м'яса в Україні в 1.5 рази. При цьому яловичина у загальній кількості м'яса повинна становити 60%. В Житомирській області також розроблена " Програма розвитку м'ясного скотарства на 1996-2000 роки", де передбачається значний розвиток м'ясних порід і збільшення виробництва яловичини.

М'ясне скотарство дає багатокомпонентну продукцію: яловичину, телятину, жир, внутрішні органи, кров, шкіру, волосся, кістки, цінну сировину для фармацевтичної промисловості – залози внутрішньої секреції. Яловичина є одним з цінних продуктів харчування, є джерелом отримання повноцінного білка, який необхідний людині як матеріал для побудови тканин організму, синтезу та обміну речовин, а також містить вуглеводи, вітаміни та різні мінеральні речовини.

Велику цінність має шкіра великої рогатої худоби, вироби з якої окуповують на 50-60% всіх затрат, які йдуть на вирощування тварин.

Для поліпшення родючості ґрунтів, зниження їх радіоактивного забруднення тварини велика рогата худоба дають для галузі рослинництва надзвичайно цінні органічні добрива – гній.

М'ясне скотарство має свої специфічні особливості в порівнянні з іншими галузями тваринництва. Воно має переваги над молочним скотарством і класифікується як енерго-, трудо-, ресурсозберігаюче. Наприклад, трудові затрати на вирощуванні і відгодівлі великої рогатої худоби у 10-15 разів менші і у 5 разів витрачається менше енергетичних і ресурсних витрат, ніж у молочному скотарстві. До того ж із м'ясом яловичини у їжу людини попадає менше радіонуклідів, зокрема стронцію, ніж з молоком.

Велика рогата худоба найкраще може перетворити продукцію рослинництва: сіно, соломку, полову, бадилля кукурудзи, гичку буряків, листя капусти та відходи переробної промисловості – мелясу, барду, жом, шроти в продукти харчування, ніж інші види тварин.

В зоні Полісся України розміщена значна частина природних кормових угідь, яка створює найбільш сприятливі умови для розвитку м'ясного скотарства. Так, в 9-ти радіоактивно забруднених районах на 1.01.1999 р. площа природних пасовищ становила 80.4 тис.га, природних сінокосів – 62.1 тис.га. З цих площ господарства забезпечують тваринництво зеленими кормами на 65-70%.

Раціональне використання пасовищних зелених кормів влітку, дешевих грубих у зимовий період дозволяє господарствам вивільнити значну кількість дорогих концентрованих кормів, які можуть більш ефективно і з більшою віддачею бути використані на виробництві молока, свинини, продукції птахівництва, а також в раціонах годівлі коней.

В радіоактивно забруднених господарствах Житомирської області відбувається переорієнтація виробництва як в галузі рослинництва, так і в галузі тваринництва, а саме: зменшені посівні площі технічних культур, зокрема льону-довгунця, картоплі, овочів, ліквідовано вівчарство, скорочено поголів'я молочної худоби, птахівництво, тому в них є можливість розвивати м'ясне скотарство.

Однією з особливостей м'ясного скотарства є те, що воно потребує менших капітальних вкладень в порівнянні з молочним скотарством. Тут можна використовувати виробничі приміщення здешевленого типу (легкі приміщення).

М'ясне скотарство найбільш піддається сегментації і постадійній спеціалізації в технологічному процесі, міжгосподарській кооперації.

Таким чином, враховуючи особливості м'ясного скотарства та сприятливі природно-кліматичні умови зони Полісся більшість сільськогосподарських підприємств, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС надають перевагу виробництву м'яса великої рогатої худоби. Однак ефективність виробництва цієї важливої продукції залишається низькою (таблиця 1).

Таблиця 1

Ефективність виробництва яловичини в колективних сільськогосподарських підприємствах Народицького району Житомирської області

Показники	1997р.	1998р.	1999р.	1999р.в % до 1998р.
Витрати праці на 1ц приросту живої маси великої рогатої худоби, люд.-год.	9.8	10.2	17.5	171.6
Середня реалізаційна ціна 1ц м'яса великої рогатої худоби, грн.	94.30	122.5	161.80	132.0
Собівартість 1ц приросту великої рогатої худоби, грн.	376.38	393.67	545.85	138.7
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації м'яса великої рогатої худоби, тис.грн.	-443	-206	-244	118.4
Рівень рентабельності, збитковості (-), %	-58.8	-49.6	-33.2	+16.4

Для вирішення проблеми виробництва екологічно чистої яловичини в радіоактивно забруднених господарствах Житомирської області необхідно здійснити ряд комплексних організаційно-господарських заходів, а саме:

- Призупинити зменшення поголів'я худоби в господарствах різних форм господарювання.
- Звернути особливу увагу на збільшення поголів'я і виробництво яловичини в селянсь-

ких (фермерських) господарствах. Так, на 1.01.1999 р. в радіоактивно забрудненому регіоні Житомирської області налічувалось лише 53 селянських (фермерських) господарств.

- В зоні радіоактивного забруднення необхідно звернути увагу на розвиток особистих підсобних господарств населення. В Житомирській області кількість цих господарств з кожним роком збільшується. Так, за період з 1990 р. по 1998 р. їх кількість збільшилась в 1.5 рази і становила на початок 1998 р. 553 тис. господарств. Слід відмітити, що на кінець 1998 року порівняно з 1990 роком поголів'я великої рогатої худоби в особистих підсобних господарствах населення зросло на 6.4 тис. голів або на 3.1%. Це дозволило збільшити виробництво м'яса у забійній вазі в 1998 р. проти 1990 р. на 10% і довести його питому вагу у загальному обсязі виробництва м'яса всіх категорій господарств до 61.8% в 1998 р. проти 33.4% в 1990 р.
- Щоб отримати екологічно чисту яловичину необхідно годувати тварин екологічно чистими кормами.
- Для зміцнення кормової бази необхідно збільшити посівні площі зернобобових та кормових культур. В кормових культурах розширити площі багаторічних трав і довести їх питому вагу до 50%.
- Посилити увагу на поліпшення кормових угідь: природних пасовищ, сінокосів, вигонів, створювати культурні пасовища. Зелені корми, одержані з високопродуктивних пасовищ і сіножатів, дешевші, ніж ті, що отримуються з орних земель.
- Впроваджувати комплексну механізацію виробничих процесів: приготування кормів, їх роздача, видалення гною, напування та ін.
- Підвищити здавальні кондиції молодняка худоби, яку реалізують заготівельним організаціям. Так, вага реалізації молодняка великої рогатої худоби заготівельним організаціям становила в 1997 р. – 299 кг, в 1998 р. – 305 кг.
- Практикувати утримувати більшу кількість понад ремонтних телиць і їх парувати. Практика засвідчує, що разова корова дає більшу вагу проти реалізованої телиці на м'ясо.
- Одним з резервів збільшення виробництва яловичини є збільшення поголів'я худоби м'ясного напрямку. Науковці рекомендують на п'ять молочних корів мати одну м'ясну.
- Надійним шляхом збільшення поголів'я м'ясної худоби та виробництва яловичини має стати поглинальне схрещування корів з високопродуктивними плідниками м'ясних порід: герефордської, абердин-ангуської, що передбачає більш повне використання генетичних можливостей худоби. Міжпородне схрещування підвищує на 2-3% оплату корму, на 8-12% енергію росту тварин, зменшується в таких тварин вміст кісток на 1-1.5%, м'ясо характеризує вищу біологічну цінність.
- Розвивати український тип м'ясної худоби, Волинську м'ясну, які в перспективі будуть базовими для розвитку м'ясного скотарства в даному регіоні.
- У м'ясному скотарстві використовувати підсисне вирощування телят до 8-ми місячного віку, а дорощування і відгодівлю здійснювати на відгодівельних майданчиках. Певний досвід такого вирощування мають приватні сільськогосподарські підприємства "Заповіт" та "Росія" Радомишльського району, які підтверджують високу ефективність виробництва яловичини.
- Забезпечити відтворення стада корів, щорічне одержання від кожної корови здорового теляти. Вихід телят на 100 корів в даній зоні повинен становити не менше 90-95 телят.
- Потребує вдосконалення система реалізації яловичини через біржі, аукціони, заготівлі м'ясопродукції у населення, заготівельні організації.
- Необхідно розробити і узаконити диференціацію цін реалізації яловичини залежно від рівня екологічної чистоти. Зниження рівня забрудненості яловичини шкідливими радіо-

активними речовинами повинно стимулюватися підвищенням цін її реалізації.

На даному етапі сільськогосподарським підприємствам умов Полісся збільшення виробництва яловичини необхідно здійснювати в двох напрямках: шляхом розвитку молочних ферм, а також розширювати розвиток спеціалізованих м'ясних ферм.

Таким чином, проведення комплексних організаційно-економічних і зоотехнічних заходів дозволить вирішити проблему збільшення виробництва екологічно чистої яловичини та підвищити її ефективність в умовах радіоактивного забруднення територій Полісся Житомирської області.

SUMMARY

The paper deals with the peculiarities of ecologically safe beef production. It also suggests a number of complex measures concerning the improvement of its production efficiency under radioactive contamination of the Zhytomir Polissya.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівський П.С. Формування багатокладності в сільському господарстві.// Соціально-економічна ситуація та шляхи подолання кризового стану в агропромисловому комплексі України. – К.:ІАЕ, 1999. – с.233-238.
2. Микитюк В.М. Еколого-економічна модель виробництва чистої яловичини.// Вісник аграрної науки. – 1997. – спец.вип. – серпень – с.49.
3. Пабат В., Корінько М. Шляхи використання наявного потенціалу розвитку тваринництва в сучасних умовах.// Тваринництво України. – 1999. – №1-2, – с.2-7.
4. Програма розвитку м'ясного скотарства Житомирської області на 1996-2000роки / В.О. Бистрицький, О.І. Шубенко, Г.Д. Назаренко та ін. – Житомир.: Льонок, 1996. – 52с.
5. Славов В.П., Високок М.П. Зооекологія. – К.: Аграрна наука, 1997. – с.308-309.